

**Матеріали для зустрічі з фінансовими
установами та ломбардами за
результатами здійснених Національним
банком перевірок з питань фінансового
моніторингу та дотримання вимог
валютного законодавства**

Процес нагляду з питань ПВК/ФТ*

Процес здійснення Департаментом нагляду регламентується **Положенням № 90**.

ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

30.06.2020 № 90

Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)

{Заголовок в редакції Постанови Національного банку [№ 37 від 04.04.2024](#)}

{Із змінами, внесеними згідно з Постановами Національного банку [№ 37 від 04.04.2024](#)
[№ 153 від 20.12.2024](#)
[№ 67 від 21.06.2025](#)}

Відповідно до [статей 7, 15, 44, 55, 56](#) Закону України "Про Національний банк України", [статті 63](#) Закону України "Про банки і банківську діяльність", [статей 3, 18](#) Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення", [статті 11](#) Закону України "Про валюту і валютні операції", [Закону України "Про санкції"](#) та з метою підвищення ефективності здійснення з урахуванням ризик-орієнтованого підходу нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, валютного нагляду, нагляду за дотриманням вимог нормативно-правових актів Національного банку України, якими запроваджені обмеження щодо проведення операцій, які мають на меті порушувати, сприяти або можуть сприяти уникненню/порушенню обмежень, установлених персональними спеціальними економічними та іншими обмежувальними заходами (санкціями), Правління Національного банку України **ПОСТАНОВЛЯЄ**:

1. Затвердити Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), що додається.

Згідно вимог Положення № 90, установа зобов'язана свчасно надавати достовірну інформацію/копії документів на запити в процесі нагляду

*Окрім нагляду з питань ПВК/ФТ, Департамент виконує функції валютного нагляду та регулювання і нагляду у сфері санкційного законодавства.

Щодо здійснених перевірок та застосованих заходів впливу до небанківських установ за порушення вимог законодавства з питань ПВК/ФТ та валютного законодавства

Період:
з 01.01.2024 до 30.06.2025

Перевірки

2024 рік

Вид перевірок	К-ть перевірок
Виїзні перевірки	9 (з них: 1 – ломбард)
Виїзні перевірки структурних підрозділів НУ з питань здійснення діяльності з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі	149 (17 НУ)
Безвиїзний нагляд	84 (з них: 9 НУ і 4 ломбарди)

2025 рік (станом на 30.06.2025)

Вид перевірок	К-ть перевірок
Виїзні перевірки	4
Виїзні перевірки структурних підрозділів НУ з питань здійснення діяльності з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі	51 (13 НУ)
Безвиїзний нагляд	43 (з них: 4 НУ і 7 ломбардів)

Заходи впливу

2024 рік

№	Захід впливу	За порушення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ	За порушення вимог валютного законодавства
1	Анулювання ліцензії	2 рішення	-
2	Штраф	52 рішення на загальну суму 104 900 233,72 грн	16 рішень на загальну суму 11 175 936,27 грн
3	Письмове застереження	34 рішення	1 рішення

2025 рік (станом на 30.06.2025)

№	Захід впливу	За порушення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ	За порушення вимог валютного законодавства
1	Анулювання ліцензії	1 рішення	-
2	Штраф	28 рішень на загальну суму 124 178 236,00 грн	5 рішень на загальну суму 1 834 000,00 грн
3	Письмове застереження	21 рішення	1 рішення

Типові порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, які встановлюються за результатами безвиїзного нагляду

Вимог частини першої статті 8 Закону № 361-IX в частині неналежного виконання Установою обов'язку оновлювати, розробляти та затверджувати внутрішні документи з питань фінансового моніторингу:

невідповідність ВНД вимогам законодавства (*внутрішні документи є формальними, не містять частину необхідних порядків**, наявні в них *порядки** не відповідають вимогам з-ва), зокрема відсутні належні порядки/процедури, а саме:

- порядок виявлення критеріїв ризику ВК/ФТ та індикаторів підозрілості (*підпункт 5 пункту 23 розділу III Положення № 107*);
- порядок здійснення оцінки/переоцінки ризик-профілю Установи (*підпункт 4 пункту 23 розділу III розділу Положення № 107*);
- порядок ведення переліків клієнтів, зазначених у пункті 61 розділу IV Положення № 107, що забезпечить своєчасність, повноту та достовірність унесеної до зазначених переліків клієнтів інформації (*підпункт 6 пункту 23 розділу III Положення № 107*);
- порядок контролю за відповідними лімітами в разі використання установою спрощених методів ідентифікації та верифікації клієнта (*підпункт 17 пункту 23 розділу III Положення № 107*);
- порядок (способи, форми) інформування відповідального працівника Установи щодо прийняття рішення щодо відмови, інформування клієнта про відмову в установленні (підтриманні) із ним ділових відносин, інформування клієнта про відмову в проведенні фінансової операції (*підпункт 7 пункту 23 розділу III Положення № 107*);
- порядок використання СА (у разі її використання) (*підпункт 12 пункту 23 розділу III розділу Положення № 107*);
- порядок інформування СБУ у випадках, визначених законодавством України у сфері ПВК/ФТ (*підпункт 19 пункту 23 розділу III Положення № 107*);
- кількісні межі для критеріїв та індикаторів підозрілості фінансових операцій, які містять кількісні характеристики (зокрема «значно», «тривалий час», «короткий період часу», «незначна сума») (*пункт 54 розділу IV Положення № 107, пункту 7 додатка 14 до Положення № 107*).

***Порядок !!!** - чітка послідовність дій певного процесу із зазначенням способів, форм, строків (термінів) ужиття працівниками установи цих дій, визначена у внутрішніх документах установи з питань ПВК/ФТ (*підпункт 32 пункту 5 Розділу I Положення № 107*).

Типові порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, які встановлюються за результатами безвиїзного нагляду

Вимог пункту 15 частини другої статті 8 Закону № 361-ІХ та абзацу 4 пункту 79 розділу 4 Положення № 90 у частині невиконання обов'язку надавати на запити НБУ документи/достовірну інформацію, у визначені в запиті строки:

- порушення строків подання клопотання про продовження строку для надання відповіді;
- надання недостовірної інформації/суперечливих відомостей щодо одного питання;
- подання інформації/документів не в повному обсязі.

Вимог пункту 61 розділу IV Положення № 107 в частині неналежного виконання обов'язку формувати та вести переліки клієнтів:

- Переліки клієнтів велись без забезпечення внесення до них необхідної інформації, зокрема, кодів реєстраційних номерів облікових карток платників податків.

Вимог підпункту 1 пункту 20 додатка 1 до Положення № 107 у частині неналежного виконання обов'язку щодо ведення анкет клієнтів:

- не забезпечено належного ведення анкет окремих клієнтів, зокрема, не внесено до анкет дані щодо місця роботи клієнтів, батькові клієнтів, а також іншої інформації, наявної у справах відповідних клієнтів;
- не забезпечено виконання обов'язку формувати та вести анкету клієнта у разі проведення клієнтом кількох фінансових операцій, що можуть бути пов'язані між собою, на загальну суму, що дорівнює або перевищує порогову суму.

Вимог пункту 18 частини другої статті 8 Закону № 361- ІХ в частині незбереження документів (у тому числі електронних), їх копій, записів, даних, інформації щодо заходів, вжитих з метою виконання вимог у сфері ПВК/ФТ, зокрема щодо здійснення належної перевірки клієнтів:

- не забезпечено збереження (втрата) документів щодо заходів, вжитих Установою з метою виконання вимог з-ва у сфері ПВК/ФТ;
- не зберігались у справах клієнтів документи (або їх копії), що стосуються ділових відносин з такими клієнтами, а також документи (у тому числі електронні), їх копії, записи, дані, інформація щодо заходів, вжитих з метою виконання вимог у сфері ПВК/ФТ.

Типові порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, які встановлюються за результатами безвиїзного нагляду

Вимог підпункту 1 пункту 13 додатка 2 до Положення № 107 у частині неналежного документування факту особистої присутності фізичної особи під час здійснення її верифікації:

- копії сторінок ідентифікаційного документа (паспорта громадянина України) не були засвідчені уповноваженим працівником Установи та на них не зазначено дату їх виготовлення.

Вимог пункту 4 частини другої статті 8 Закону № 361-IX в частині неналежного здійснення належної перевірки клієнтів:

- не здійснено належну перевірку нового клієнта при здійсненні ним купівлі іноземної валюти на суму, що в еквіваленті перевищує незначний розмір (*НУ – обмін валют*);
- не здійснено верифікацію на підставі офіційних чинних (дійсних) документів;
- неналежний аналіз фінансових операцій з метою виявлення індикаторів підозрілості фінансових операцій;
- не встановлено місце проживання або місце тимчасового перебування в Україні клієнта - фізичної особи - нерезидента під час його ідентифікації та верифікації.

Вимог пункту 4 додатка 14 до Положення № 107 в частині незабезпечення виявлення індикаторів підозрілості фінансових операцій з метою оперативного виявлення підозрілих фінансових операцій (діяльності):

Не забезпечено виявлення індикаторів підозрілості:

- заставою за кредитом / фінансовим кредитом / позикою клієнта є активи, що належать третім особам, які не пов'язані з клієнтом (*ломбарди*);
- заставою за кредитом / фінансовим кредитом / позикою клієнта є власні активи / майно, джерело походження яких(ого) є невідомим (*ломбарди*);
- готівкова фінансова операція проводиться (структурується) таким чином, щоб обійти вимоги, що вимагаються під час здійснення відповідних порогових фінансових операцій (*НУ - обмін валют*).

Типові порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, які встановлюються за результатами безвізного нагляду

Вимог частини п'ятої статті 9 Закону № 361-ІХ, пункту 10 розділу II Положення № 107 у частині неналежного виконання відповідальним працівником Установи обов'язку щодо інформування керівника установи з питань у сфері ВК/ФТ:

- звіти формальні та однотипні;
- не забезпечено належне щомісячне звітування керівнику Установи при розробку та затвердження окремих внутрішніх документів Установи з питань ПВК/ФТ.

Вимог пунктів 6, 16 розділу II Правил № 140 в частині порушення порядку формування показників інформації (статистичної звітності):

- допущення помилок у Файлах 2JX «Дані з питань фінансового моніторингу» та подання змін до інформації (статистичної звітності) до Національного банку з порушенням строку, встановленого Правилами організації статистичної звітності, що подається до НБУ в умовах особливого періоду, затверджених постановою Правління Національного банку України від 18.12.2018 № 140 (зі змінами);
- подання Файлів 2JX, що не містять інформації щодо обсягу (суми) та кількості операцій, учасниками яких є особи, які мають реєстрацію, місце проживання чи місцезнаходження в державі (юрисдикції), що не виконує чи неналежним чином виконує рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері фінансового моніторингу, та в інших ризикованих країнах (*РФ та РБ*).

Вимог частини першої статті 10 Закону про валюту та пункту 6 розділу II Правил № 140, що полягає у допущенні суттєвих помилок в інформації (статистичній звітності) про валютні операції:

- інформація про валютні операції, подана до НБУ у складі Файла 39X «Дані про курс та обсяги операцій з готівковою іноземною валютою» (подається щоденно до НБУ відповідно до Правил № 140) не відповідає фактично проведеним обсягам операцій.

Щодо дотримання вимог порядку організації та здійснення торгівлі валютними цінностями в готівковій формі

Порядок організації та здійснення торгівлі валютними цінностями в готівковій формі

Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України, затверджене постановою Правління Національного банку України від 02.01.2019 № 1;

Положення про здійснення операцій із валютними цінностями, затверджене постановою Правління Національного банку України від 02.01.2019 № 2.

Особливості здійснення перевірок структурних підрозділів

Постанова Правління Національного банку України від 29.07.2022 № 165 «Про особливості регулювання та нагляду за здійсненням діяльності з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі в період дії воєнного стану та внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39».

За результатами позапланових виїзних перевірок структурних підрозділів небанківських установ, що мають ліцензію на здійснення валютних операцій в частині торгівлі валютними цінностями у готівковій формі, **найчастіше виявляються порушення:**

Типові порушення вимог порядку організації та здійснення торгівлі валютними цінностями в готівковій формі, що виявлялись при перевірках структурних підрозділів

- здійснення валютно-обмінної операції без застосування реєстратора розрахункових операцій (РРО);
- незабезпечення обладнання приміщення структурних підрозділів установи системою технологічного відеоконтролю за процесом обслуговування клієнтів у частині:

обов'язкової реєстрації та архівації відеосигналу строком не менше ніж 14 діб, наявності у відеоматеріалах інформації про дату, час та про найменування установи/структурного підрозділу, технічної можливості доступу до перегляду даних відеоархіву та надання копії фрагмента даних відеоархіву під час проведення позапланової виїзної перевірки, незабезпечення чіткої відеофіксації процесу обслуговування клієнта.

- незабезпечення виконання працівником структурного підрозділу запиту інспекційної групи у визначеному у запиті обсязі;
- невідповідність залишків наявних у касі готівкових коштів сумам, зазначеним у звітній довідці;
- невідображення валютно-обмінних операцій в реєстрі купленої та/або проданої готівкової іноземної валюти;
- здійснення торгівлі валютними цінностями у разі виходу з ладу системи технологічного відеоконтролю до відновлення її роботи та у період тимчасового відключення електроенергії;
- відмова клієнту у здійсненні валютно-обмінної операції з банкнотою іноземної валюти;
- проведення валютно-обмінної операції за курсом, що не діяв на час її проведення;
- проведення валютно-обмінної операції без присутності клієнта;
- відсутність в структурному підрозділі копії (витягу) наказу (розпорядження) юридичної особи із зазначенням переліку операцій, які здійснюються в касі;
- відсутність в структурному підрозділі необхідної інформації в доступному для огляду клієнтами місці;
- незабезпечення приміщення каси приладом (детектором), що забезпечує збільшення зображень;
- незабезпечення обладнання робочого місця касира таким чином, щоб клієнт міг спостерігати за перерахуванням готівки.

Роз'яснення НБУ

Сайт НБУ <https://bank.gov.ua/ua/news/all/seminari-ta-prezentatsiyi-z-finansovogo-monitoringu> + Листи роз'яснення

Листи НБУ від 06.02.2024 № 25-0005/9103, від 18.06.2024 № Р/25-0005/46554 щодо правовідносин з клієнтами, які (кінцеві бенефіціарні власники яких) є політично значущими особами, членами їх сімей та особами, пов'язаними з політично значущими особами (далі – РЕР)

- в разі закінчення дії кредитного договору, укладеного між установою та фізичною особою, ділові відносини між ними припиняються (у разі існування тільки цього договору) і ця фізична особа вже не вважається клієнтом установи в контексті визначення, наведеного в Законі № 361-ІХ. У разі наступного встановлення ділових відносин – укладення нового договору кредиту із цією фізичною особою – не потрібно здійснювати повторно її ідентифікацію і верифікацію за умови, якщо в установи (яка є суб'єктом первинного фінансового моніторингу) немає підозр та/або підстав вважати, що наявні документи, дані та/або інформація про клієнта (представника клієнта) є нечинними (недійсними) та/або неактуальними на момент встановлення таких відносин, а також якщо ця особа раніше була ідентифікована та верифікована згідно з вимогами закону.
- вимоги частини п'ятнадцятої статті 11 Закону № 361-ІХ застосовуються виключно стосовно повторної ідентифікації та верифікації та не охоплюють інші заходи належної перевірки клієнта, а також додаткові заходи щодо РЕР, установа повинна вживати додаткових заходів стосовно РЕР, що передбачені в частині чотирнадцятій статті 11 Закону № 361-ІХ, у разі повторного встановлення ділових відносин.

Лист НБУ від 30.12.2023 № 25-0005/97009 щодо аналізу фінансових операцій клієнтів щодо наявності/відсутності індикаторів підозрілості фінансових операцій

- необхідність аналізу та виявлення критеріїв нехарактерної/ нетипової поведінки позичальників;
- аналіз звітів від Українське бюро кредитних історій щодо боргового навантаження та здійснення співставлення заявлених доходів з рівнем заборгованості.

Лист НБУ від 26.09.2023 № 25-0005/71150 щодо окремих питань ідентифікації та верифікації

- установи **можуть використовувати виключно** визначені в Положенні № 107 способи ідентифікації та верифікації;
- у разі наступного встановлення ділових відносин, зокрема укладення нового договору кредиту з фізичною особою, яка вже була раніше клієнтом установи, не потрібно здійснювати повторно її ідентифікацію і верифікацію, **якщо ця особа раніше була** ідентифікована та верифікована згідно з вимогами закону **та за умови відсутності** в установи підозр та/або підстав вважати, що наявні документи, дані та/або інформація про клієнта (представника клієнта) є нечинними (недійсними) та/або неактуальними на момент встановлення таких відносин;
- в момент укладення кожного договору установи мають пересвідчитись у чинності (дійсності) та актуальності раніше наданих клієнтом ідентифікаційних документів.

Роз'яснення НБУ

Лист НБУ від 30.09.2025 № 25-0009/75166 щодо здійснення НПК

- згідно із законодавством у сфері ПВК/ФТ за наявності підозри щодо валютно-обмінної операції, а також у разі проведення кількох валютно-обмінних операцій, що можуть бути пов'язані між собою, на загальну суму, що дорівнює або перевищує суму, визначену частиною першою статті 20 Закону № 361-ІХ, установа як СПФМ зобов'язана здійснити заходи належної перевірки клієнта (представника клієнта), включаючи його ідентифікацію та верифікацію;
- установа як СПФМ самостійно приймає рішення щодо можливості проведення операцій клієнта та переліку документів, потрібних їй для здійснення всебічного, комплексного та ґрунтовного аналізу таких операцій, з урахуванням ризик-орієнтованого підходу відповідно до вимог законодавства України, а також документує проведення установою таких заходів.

Листи НБУ від 21.08.2023 № 25-0005/61210 + від 27.09.2023 № 25-0005/71421 щодо дроблення фінансової операції

- Відповідно до підпункту 7 пункту 4 розділу I додатка 18 до Положення № 107 критерієм ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, зокрема, є наявність підстав вважати, що клієнт застосовує дроблення фінансової операції – штучну структуризацію (ділення) суми фінансової операції, граничний розмір якої визначений відповідними вимогами та обмеженнями, передбаченими законодавством з питань ПВК/ФТ, на кілька пов'язаних між собою фінансових операцій, що здійснюються на менші суми, з метою уникнення певних порогових значень/вимог, визначених законодавством з питань ПВК/ФТ;
- процедури, визначені у внутрішніх документах установи з питань ПВК/ФТ, повинні передбачати заходи, які здійснює установа з метою проведення НПК, зокрема під час проведення разової фінансової операції без встановлення ділових відносин або кількох фінансових операцій, що можуть бути пов'язані між собою, на загальну суму, що дорівнює або перевищує еквівалент 400 тисяч гривень, залежно від рівня ризику проведення фінансової операції.
- установа виявляє ознаки дроблення/ознаки пов'язаності фінансових операцій відповідно до внутрішніх процедур установи. Прикладом може бути здійснення разових фінансових операцій одного виду (операції з продажу, операції з купівлі, операції з обміну іноземної валюти) в одній установі однією особою одночасно або у короткий проміжок часу, при цьому сума кожної операції не дорівнює та не перевищує еквівалент 400 тисяч гривень, з метою уникнення певних порогових значень/вимог, визначених законодавством з питань ПВК/ФТ